

Model E-scenario training allows you to organize remote operational and training (incremental) interaction of all participants some innovative programs to create within the innovation program interactive consulting knowledge base with the connection to it of all its members, to provide remote, turn-based consulting support to the implementation of innovative programs for all participants, using different information and software resources, build subscriber network for using the knowledge base of innovative projects.

As a result, each participant innovative programs at all stages of its implementation, along with operational access to expert information and advice will be able to have remote educational and operational support their participation in its implementation. Submitted acquires relevance of the creation of e-learning systems and instruments for their implementation.

Keywords: *training, distance support, innovative programs, operational cooperation, and extension services*

УДК 332.122:338.43

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Р. І. КОРОБЕНКО, аспірант* кафедри економіки праці
та розвитку сільських територій
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
E-mail: rom30i@yahoo.com

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі сьогодення – економічному потенціалу сільських територій, який є об'єктом досліджень багатьох сучасних науковців. Проаналізовано та узагальнено підходи до визначення й структури економічного потенціалу сільських територій. Методологічно-теоретичною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі аграрної політики, економічної теорії та розвитку сільських територій. Робота базується на широкому колі загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема теоретичного узагальнення та порівняння, структурно-логічному та інших.

На основі проведеного аналізу автор визначає економічний потенціал сільських територій як кількісно-якісну оцінку ймовірного результату від ефективного використання ресурсів, компетенцій та можливостей, які є доступними на конкретній сільській території, протягом визначеного горизонту планування.

© Р. І. Коробенко, 2017

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААН України В. К. Терещенко

На відміну від інших дефініцій, запропонований автором підхід визначає економічний потенціал як категорію управлінської діяльності, яка передбачає проведення інтегральної оцінки ресурсів, компетенцій та можливостей розвитку сільської території в умовах, що склалися. Це дає змогу оцінити перспективи розвитку сільської території з точки зору інтересів усіх зацікавлених осіб, які у сукупності представляють місцеву владу, бізнес і громадськість, а також підкреслити специфіку впливів та очікувань кожної із цих сторін на поточний та прогнозований стан об'єкта управління, яким є процес соціально-економічного розвитку сільської території.

Ключові слова: економічний потенціал, сільські території, економічні суб'єкти, ресурси, територія

Актуальність. Економічний потенціал сільських територій є об'єктом досліджень багатьох сучасних науковців. Власне, необхідність модернізації недиференційованої (аграрної) моделі розвитку сільських територій, яка залишилася в спадок від радянської доби, з метою підвищення її економічного потенціалу, була належним чином обґрунтована ще з перших років здобуття незалежності у праці провідних економістів НАН України на чолі з Л. Шепотько, які ще на початку 1990-х років запропонували концепцію багатофункціонального розвитку села за рахунок розміщення об'єктів промислового призначення, переробних і обслуговуючих галузей аграрного сектору економіки, сфери послуг, рекреації, охорони здоров'я, відпочинку, тощо.

Проте дана проблема не вирішена й до сьогодні. Про це свідчить економічний, соціальний, демографічний занепад сільських територій та зубожіння населення що там проживає, головним джерелом доходів значної частини якого є власні підсобні господарства. З огляду на це, одним із можливих чинників, здатних поліпшити соціально-економічне становище та забезпечити належну якість життя сільського населення, є формування економічного потенціалу сільських територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом дедалі частіше у науковій літературі вживається поняття "економічний потенціал сільських територій". Водночас, незважаючи на вагомий внесок у дослідження даного питання як вітчизняних, так і зарубіжних авторів (Анчішкін А. І., Важинський Ф. А., Залізко В. Д., Морозюк Н. В., Орлатий М. К., Савчук В. К., Терещенко В. К. та інші) немає єдиного підходу у науковців щодо визначення сутності та структури економічного потенціалу сільських територій.

Мета дослідження – аналіз та узагальнення підходів визначення економічного потенціалу сільських територій.

Матеріали і методи дослідження. Робота базується на широкому колі загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема теоретичного узагальнення та порівняння, структурно-логічному та інших.

Результати дослідження та їх обговорення. Огляд літератури дає змогу виокремити декілька основних підходів до тлумачення сутності економічного потенціалу.

Згідно з першим підходом, економічний потенціал є вираженням здатності економічного суб'єкта виробляти певну кількість суспільного блага за встановленого обсягу та складу продуктивних сил.

Різні аспекти цієї тези розкриває С. Струмилін, характеризуючи його як “сукупну виробничу силу праці всіх працездатних членів суспільства” та Б. Мочалов, на думку якого, економічний потенціал держави – це “сукупна здатність галузей народного господарства до виробництва”.

Згідно з другим підходом, економічний потенціал характеризує сукупність ресурсів та компетенцій, використання яких забезпечує досягнення встановлених соціально-економічних цілей, та максимізацію функції виробництва певних благ. Такий погляд на сутність цього явища знаходить місце у працях таких науковців, як В. Школа, Є. Лапін та багатьох інших.

Прихильники третього підходу підкреслюють імовірнісний характер досягнення цілей економічного суб'єкта, тож “економічний потенціал” розглядається, насамперед, як можливість, вірогідність створення суб'єктом більшої цінності, можливості вплинути на перебіг певних соціально-економічних процесів, або ж сприяти чи запобігти настанню певної події.

Зокрема, М. Кондратьєва та ін. наводять дефініцію економічного потенціалу як “сукупність можливостей з організації економічної діяльності в межах або існуючих, або можливих умов обмежень законодавчого, фінансового, організаційно-технічного і територіально-галузевого характеру даних умов”. Слід зазначити, що цінність цього визначення у тому, що джерела можливостей можуть бути не лише ендогенними, але й зовнішні відносно економічного суб'єкта, й торкатися усіх можливих аспектів зовнішнього середовища.

Орлатий М. та Величко А. розуміють під економічним потенціалом “сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для забезпечення всіх матеріальних потреб”. На нашу думку, тут “економічні можливості” означають здебільшого те саме, що й “ресурси”. Також із певною часткою умовності можна припускати, що “економічні можливості” відкриваються як наявні або новостворені умови, які характеризуються якістю самооцінки та життєдіяльності економічних суб'єктів.

Таким чином, наведені підходи у прикладному аспекті (характеризуючи динаміку економічних відносин та стану економічних систем) можна розглядати як взаємодоповнюючі, оскільки вони з різних сторін характеризують стан керованого об'єкта: ретроспективний та поточний – через цінність наявних активів, технологій, знань та умінь, компетенцій, продуктивних сил тощо, та їх достатність для створення додаткової вартості; перспективний та ендогенний – як оцінку здатності максимізувати ефективність наявних ресурсів в умовах, що склалися; перспективний та екзогенний – як імовірність позитивного чи негативного

впливу змін у зовнішньому середовищі на досягнення економічним суб'єктом визначених цілей.

Дослідники О. Анчішкін, В. Залізко та інші вважають, що використання лише одного з підходів до тлумачення сутності "економічного потенціалу" збіднюватиме його зміст, тож відносно предмета сільських територій це поняття слід розглядати комплексно як "складне полісистемне поняття, яке є множиною людських, технічних, природних, наукових та інших ресурсів із зазначенням їх структури, якісних і кількісних особливостей, а також здатності до ефективного виробництва в умовах чинного законодавства.

Частина дослідників схиляються до думки, що економічний потенціал є інтегральною сумою потенціалів нижчого рівня, кожен з яких характеризує якість того чи іншого ресурсу або можливості. Так, розкрито зміст аграрного, інвестиційного, інновативно-інноваційного, науково-інформаційного, трудового, промислового потенціалу та інших складових економічного потенціалу.

Автор визначає економічний потенціал сільських територій як кількісно-якісну оцінку ймовірного результату від ефективного використання ресурсів, компетенцій та можливостей, які є доступними на конкретній сільській території, протягом визначеного горизонту планування.

На відміну від інших дефініцій, запропонований автором підхід визначає економічний потенціал як категорію управлінської діяльності, яка передбачає проведення інтегральної оцінки ресурсів, компетенцій та можливостей розвитку сільської території в умовах, що склалися. Це дає змогу оцінити перспективи розвитку сільської території з точки зору інтересів усіх зацікавлених осіб, які у сукупності представляють місцеву владу, бізнес та громадськість, а також підкреслити специфіку впливів та очікувань кожної із цих сторін на поточний та прогнозований стан об'єкта управління, яким є процес соціально-економічного розвитку сільської території.

Відповідно до отриманих результатів порівняння тлумачень складових економічного потенціалу сільських територій, автор пропонує до обговорення структуру, в якій враховано розглянуті теоретичні положення та виражено власний погляд на сутність предмета дослідження (див. рисунок).

Особливістю запропонованої структури є зосередження пріоритетних факторів відповідно до функцій кожної зі сторін управління розвитком сільських територій. Послідовність розміщення субпотенціалів по вертикалі упорядковано згідно з прямими сферами відання та ключових інтересів приватного сектору, громадськості та місцевої влади (у її внеску в зміцнення економічного потенціалу в цілому). Віднесення того чи іншого субпотенціалу до інтересів однієї зі сторін управління розвитком, разом з тим, не зменшує його значення для іншої сторони, величина якого визначається характеристиками конкретної сільської території.

Структура економічного потенціалу сільської території відповідно до суб'єктів управління*

*Джерело: розроблено автором.

До сфери відання та інтересів бізнесу відносимо такі види потенціалів:

- підприємницький потенціал характеризує стан ділової активності населення, загальний рівень економічного розвитку;
- ресурсний потенціал формують усі види природних, рекреаційних ресурсів, що знаходяться на сільській території, а також кліматичні умови. Наявність тих чи інших видів ресурсів (умов) визначає господарську спеціалізацію території (сільськогосподарську, туристичну, тощо), характеризує можливості диверсифікації провідних видів господарської діяльності;
- промисловий потенціал характеризує наявність та стан виробничих потужностей як сукупно, так і у розрізі належності до галузей народного господарства;
- потенціал ринкової інфраструктури визначає структуру та ефективність установ, підприємств та організацій, які обслуговують потреби підприємств-учасників різних ринків.

Як зазначає Ф. Важинський, "одним із пріоритетів стратегічного розвитку соціально-економічного потенціалу сільської території є інтереси її соціуму. Інші стратегічні напрями на кожній території повинні організовуватись і функціонувати з метою обмеження деградації наявного

на ній сільського капіталу, що останніми роками набуло загрозливих обсягів і вимагає створення умов для його підтримання і зміцнення”. Тож участь громадськості у зміцненні економічного потенціалу визначає його зацікавленість у розвитку:

- потенціалу трудових ресурсів, який виражається станом економічної активності, професійно-освітнім рівнем населення, а також характеризується наявністю передумов для забезпечення місцевого ринку праці трудовими ресурсами, кваліфікація та компетентність яких відповідає запитам роботодавців у поточному та перспективному горизонтах управління;

- культурний потенціал, зміст якого полягає у притаманності більшості економічного активного населення певних світоглядних концептів, які мотивують до професійного та особистісного розвитку, прагнення брати участь у громадському житті, підвищувати рівень життя тощо;

- потенціал соціальної інфраструктури, який визначає здатність відповідати основним фізичним, духовним, культурним та освітнім потребам на рівні, що забезпечує задоволення відповідних потреб сімей працівників ключових і стратегічних суб'єктів господарювання, які функціонують на сільських територіях.

Участь держави у формуванні економічного потенціалу сільських територій, визначається переважно функціями державного регулювання економіки через монетарну та фіскальну політику, трудове та господарське законодавство, а також реалізацію державних програм розвитку певних галузей народного господарства, або державних програм регіонального розвитку. Отже, держава головним чином впливає на економіку в цілому, а не обмежується певною сільською територією. Крім того, триває процес передачі частини управлінських функцій від державних органів влади до місцевих громад.

З огляду на це, ми не вважаємо за необхідне виділяти державу як окремий суб'єкт управління, а її повноваження будуть реалізовані місцевою владою. Функції місцевих органів влади, переважно, визначаються положеннями нормативно-правових актів, які визначають коло їх функцій, та встановлюють коло пріоритетних завдань. Ця особливість, на наш погляд, обмежує їх участь (як самостійних суб'єктів) у формуванні економічного потенціалу. Разом з тим, під егідою держави є можливою реалізація проектів публічно-приватного партнерства із забезпечення певних конкурентних переваг сільської території, та створення нових можливостей для її населення.

Результативність цієї діяльності визначає наявність:

- потенціалу економічного, освітнього та культурного партнерства, який характеризує можливості: а) узгодження економічних інтересів сільської території у регіональному й державному масштабі та зайняття власної ніші у регіональному розподілі праці; б) участі фізичних та юридичних осіб в регіональних та міжнародних проектах розвитку, які проводяться під патронатом держави; в) розвитку трудових ресурсів та

соціальної інфраструктури; г) забезпечення науково-дослідницької, інформаційної, методичної підтримки ділової активності населення та особистісного розвитку;

- екологічний потенціал, який характеризує: а) придатність довкілля для здорового життя; б) природні та технологічні можливості мінімізації антропогенного впливу на навколишнє середовище та ліквідацію загроз природного й штучного походження; в) відповідність екологічного профілю території нормативним вимогам до організації виробництва певного виду товарів та послуг;

- потенціал транспортної інфраструктури, який характеризується якістю та структурою видів транспортного сполучення для забезпечення ефективної логістики у діяльності суб'єктів господарювання сільської території.

На нашу думку, використання даної структури як теоретичної основи аналітичного дослідження економічного потенціалу сільських територій дасть змогу ефективно оцінити загрози й перешкоди його розвитку, та мобілізувати навколо їх виконання державну владу, бізнес і громадськість.

Висновки і перспективи. Застосування системного підходу у дослідженні економічного потенціалу сільських територій дає змогу розглядати його як множину потенціалів нижчих рівнів. Вони характеризують забезпеченість території ресурсами певного виду, структури, кількість та якісні показники яких визначають можливість території максимізувати економічну ефективність господарської системи в поточних чи очікуваних у майбутньому умовах.

У науковій літературі структура субпотенціалів економічного потенціалу зустрічає різні тлумачення щодо їх сутності та складу, зв'язків між ними, класифікаційних ознак. На основі врахування наукового внеску попередників, автор пропонує визначати класифікаційні критерії відповідно до функцій суб'єктів управління розвитком сільських територій. Зокрема, виокремлено сфери відання та інтересів бізнесу, громадськості (територіальної громади), місцевої влади.

Список літератури

1. Українське село: проблеми і перспективи / за ред. Л. О. Шепотько. – К. : Урожай, 1991. – 240 с.

2. Экономический потенциал развитого социализма / под ред. Б. М. Мочалова. – М. : Экономика, 1982. – 280 с.

3. Школа В. Ю. Економічний потенціал регіону та його складові / В. Ю. Школа // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю наукової діяльності факультету економіки та менеджменту СумДУ (м. Суми, 3–5 квітня 2012 року) : 8 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – Т. 3. – С. 165–166.

4. Актуальные проблемы развития социально-экономических систем в современных условиях / [Кондратьева М. Н., Баландина Е. В., Глухова С. А. и др.]. – Ульяновск : УлГТУ, 2012. – 131 с.

5. Орлатий М. К. Підходи до формування ресурсного потенціалу сільських територій Дніпропетровської області [Електронний ресурс] / М. К. Орлатий, А. Є. Величко. – Режим доступу : [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013#01\(9\)/13omktdo.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013#01(9)/13omktdo.pdf)
6. Анчишкин А. И. Прогнозирование роста социалистической экономики / А. И. Анчишкин. – М. : Экономика, 1973. – 274 с.
7. Залізко В. Д. Економічний потенціал сільських територій: генезис, структура, властивості, пріоритети зміцнення / В. Д. Залізко // Економіка України. – 2014. – № 4. – С. 73–82.
8. Важинський Ф. А. Концептуальні засади розвитку соціально-економічного потенціалу сільських територій / Ф. А. Важинський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – № 25.3. – С. 237–243.
9. Управління ефективністю сільськогосподарського виробництва: інформаційно-аналітичний аспект : монографія / В. К. Савчук, О. М. Костенко, Ю. І. Мискін, В. М. Краєвський. – К. : Вік принт, 2013. – 470 с.
10. Морозюк Н. В. Організаційно-економічні засади сталого розвитку сільських територій : монографія / Н. В. Морозюк. – Ніжин : Лисенко М. М., 2014. – 304 с.
11. Соціально-економічний розвиток села і сільських територій / за ред. В. К. Терещенка і П. А. Лайка. – К. : Нічлава, 2006. – 264 с.

References

1. Shepotko, L. O. ed. (1991). *Ukrainske selo: problemy i perspektyvy* [Ukrainian village: problems and perspectives]. Kyiv: Urozhay, 240.
2. Mochalov, B. M. ed. (1982). *Ekonomycheskyi potentsyal razvytoho sotsyalyzma* [The economic potential of the developed socialism]. Moscow: Ekonomyka, 280.
3. Shkola, V. Iu. (2012). *Ekonomichniy potentsial rehionu ta yoho skladovi* [The region's economic potential and its components]. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya, prysvyachena 20-richchiu naukovoyi diyalnosti fakultetu ekonomiky ta menedzhmentu SumDU (Ukraine), 165–166.
4. Kondrateva, M. N., Balandyna, E. V., Hlukhova, V. A. i dr. (2012). *Aktualnyye problemy razvytyya sotsyalno-ekonomycheskykh system v sovremennykh uslovyakh* [Actual problems of development of socio-economic systems in modern conditions]. Ulianovsk, Russia: UIHTU, 131.
5. Orlyati, M. K., Velychko A. Ie. *Pidkhody do formuvannya resursnoho potentsialu silskykh terytorii Dnipropetrovskoi oblasti* [Approaches to the formation of the resource potential of rural territories of the Dnipropetrovsk region]. Available at : [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013#01\(9\)/1](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013#01(9)/1).
6. Anchyskyn, A. Y. (1973). *Prohnozyrovanye rosta sotsyalystycheskoi ekonomyky* [Socialist economy growth forecasting]. Ekonomyka, 274.
7. Zalizko, V. D. (2014). *Ekonomichniy potentsial silskykh terytorii: henezys, struktura, vlastyosti, priorytety zmitsnennya* [The economic potential of rural areas: genesis, structure, properties and priorities in strengthening]. *Economy of Ukraine*, 4, 73–82.
8. Vazhynskiy, F. A. (2015) *Kontseptualni zasady rozvytku sotsialno-ekonomichnoho potentsialu silskykh terytorii* [Conceptual foundation of the development of the social and economic potential of rural areas]. *Scientific Bulletin of Ukrainian National Forestry University*, 25.3, 237–243.

9. Savchuk, V. K., Kostenko, O. M., Myskin, Iu. I., Kraievskiy, V. M. Upravlinnya efektyvnistiu silskohospodarskoho vyrobnytstva: informatsiino-analitychnyi aspekt (2013). [Management of efficiency of agricultural production: information and analytical aspect]. Kyiv, Ukraine: Vik print, 470.

10. Moroziuk, N. V. (2014). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady staloho rozvytku silskykh terytoriyi [Organizational and economic bases of sustainable development of rural territories]. 304.

11. Tereshchenko, V. K., Laiko, P. A. (2006) Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok sela i silskykh terytorii [Socio-economic development of rural territories]. Kyiv, Ukraine: Nichlava, 264.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Р. И. Коробенко

Аннотация. *Статья посвящена актуальной проблеме современности – экономическому потенциалу сельских территорий, который является объектом исследований многих современных ученых. Проанализированы и обобщены подходы к определению и структуре экономического потенциала сельских территорий. Методологически-теоретической базой исследования являются труды отечественных и зарубежных ученых в области аграрной политики, экономической теории и развития сельских территорий. Работа базируется на широком круге общенаучных и специальных методов исследования, в частности теоретического обобщения и сравнения, структурно-логическом и других.*

На основе проведенного анализа автор определяет экономический потенциал сельских территорий как количественно-качественную оценку вероятного результата от эффективного использования ресурсов, компетенций и возможностей, которые доступны на конкретной сельской территории, в течение определенного горизонта планирования.

В отличие от других дефиниций, предложенный автором подход определяет экономический потенциал как категорию управленческой деятельности, которая предусматривает проведение интегральной оценки ресурсов, компетенций и возможностей развития сельской территории в сложившихся условиях. Это позволяет оценить перспективы развития сельской территории с точки зрения интересов всех заинтересованных лиц, которые в совокупности представляют местную власть, бизнес и общественность. Кроме того, он подчеркивает специфику воздействий и ожиданий каждой из этих сторон на текущее и прогнозируемое состояние объекта управления, которым является процесс социально-экономического развития сельской территории.

Ключевые слова: *экономический потенциал, сельские территории, экономические субъекты, ресурсы, территория*

THEORETICAL BASE OF ECONOMIC POTENTIAL RURAL AREAS

R. I. Korobenko

Abstract. *The article is dedicated to the actual problem – the economic potential rural areas, which are the subject of research of many modern scientists. As the research task, author attempts to analyze and summarize approaches to the definition of the economic potential rural areas and its structure. Methodological and theoretical basis of the study is the work of domestic and foreign scientists in the field of agricultural policy, economics and rural development. The work is based on a wide range of general scientific and special methods. In particular: theoretical generalization and comparison, structural and logical, and others.*

Based on the analysis author determines the economic potential rural areas as a quantitative and qualitative assessment of the likely outcome of the efficient use of resources, competencies and capabilities that are available in a particular rural area within a defined planning horizon.

In contrast to other definitions, author proposed approach which determines economic potential as a category of management, which provides integrated assessment of resources, competencies and opportunities for rural areas development in the circumstances. This allows assessing the prospects for rural development from the standpoint of the interests of all stakeholders who collectively represent local government, business and public and emphasize the specific influence and expectations of each of the parties to the current and projected state of the control object, which is the process socio-economic development of rural areas.

Keywords: *economic potential, rural areas, economic entities, resources, territory*

УДК 332.5 457

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Т. О. КОСТЮК, аспірант* кафедри економіки праці
та соціального розвитку
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
E-mail: t.kostuk@i.ua

Анотація. Проаналізовано погляди вчених-економістів щодо методичних підходів оцінювання рівня економічної безпеки держави, розглянуто затверджену на законодавчому рівні методу оцінки економічної безпеки в розрізі основних індикаторів та їх порогових значень. Виділено основні суперечності існуючих науково-методичних

© Т. О. Костюк, 2017

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор В. К. Терещенко